

IRENA SUSZYŁO

SEKCJA WYPOŻYCZALNI

WYPOŻYCZALNIA MIEJSCOWA

Z punktu widzenia czytelnika dział udostępniania zajmuje w strukturze organizacyjnej biblioteki szczególne miejsce. W nim zaś główną rolę pełni wypożyczalnia, ponieważ korzystanie ze zbiorów biblioteki poza jej obrębem uważane jest powszechnie za dogodniejsze. Przede wszystkim daje to czytelnikowi większą swobodę i nieskrępowanie godzinami otwarcia biblioteki, możliwość uzyskania większego skupienia, bardziej osobisty kontakt z książką.

Początkowo z Wypożyczalni Biblioteki KUL mogły korzystać wyłącznie osoby, zakłady i katedry związane bezpośrednio z Uczelnią. Dopiero regulamin z r. 1925 rozszerza zakres czytelników, dopuszczając osoby spoza KUL-u za pisemnym pozwoleniem dyrektora Biblioteki i na warunkach przez niego określonych. Po wojnie korzystają również z księgozbioru inne wyższe uczelnie Lublina wraz ze swymi pracownikami i studentami. Następny regulamin, z r. 1953, obowiązujący w zasadzie do dnia dzisiejszego, daje już wszystkim możliwość korzystania z Wypożyczalni. W polityce udostępniania uwzględnia się zawsze 2 zasadnicze aspekty: służeńie czytelnikowi i troska o zachowanie książki przed wszelkim złem jak zagubienie, zniszczenie czy uszkodzenie, by mogła ona służyć jak najdłużej. A przy tym wiadomo, że są pewne pozycje, które raz utracone już nigdy nie będą zdobyte. Z tego też względu z czasem zwycięża tendencja wprowadzenia surowszego rygoru, ograniczenie w wypożyczaniu książek poza Bibliotekę i udostępnianie ważniejszych pozycji wyłącznie na miejscu.

W minionym okresie istnienia Biblioteki losy Wypożyczalni kształtowały się w zależności od wielu czynników. A więc decydowały o jej prosperowaniu: liczebność księgozbioru Biblioteki, warunki lokalowe, ilość studentów, przepisy regulaminowe itp. Początki były bardzo skromne¹.

W gmachu przy ul. Dolnej Panny Marii 4, już wkrótce po otwarciu Biblioteki, Wypożyczalnia zaczęła funkcjonować wspólnie z Czytelnią w jednej sali, obsługiwana również przez ten sam personel. Symbioza tych 2 działów udostępniania trwała bardzo długo, bo aż do r. 1952, w którym Wypożyczalnia uzyskała całkowitą autonomię. Początkowo Wypożyczalnia czynna była tylko przez 3 godziny dziennie: od 15 do 18-ej i dopiero regulaminem z r. 1953 zwiększono czas wypożyczania do 6 godz.: 10—13 i 15—18. W praktyce bywało jednak często inaczej. Wiele zakłóceń w normalnym funkcjonowaniu Biblioteki, zwłaszcza w pierwszych latach jej bytu, powodowała ogólna sytuacja polityczna kraju. Poza tym w okresach zimowych brak opału zmuszał do ograniczania godzin otwarcia Biblioteki. Te i inne istotne przyczyny, jak mała liczba studiujących na Uczelni, nie opracowany księgozbiór, stwarzały w sumie sytuację nader niekorzystną dla rozwoju czytelnictwa. Według pierwszych danych z r. 1922 wpłynęły 1:463 zgłoszenia na wypożyczenie książek do

¹ D. Dzierżkowska: Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918—1939, *Arch. Bibl. Muz.* T. 8: 1964 s. 233—235.

domu. Jeśli weźmie się pod uwagę, że na KUL było wówczas 640 studentów, to na jedną osobę przypada zaledwie 2—3 zamówienia. W następnych latach statystyka wypożyczeń przedstawia się następująco:

Rok	Osób wypoż.	Wypożycz. wol.	Rok	Osób wypoż.	Wypożycz. wol.
1927	338	2.713	1934	504	3.853
1928	350	2.521	1935	500	3.993
1929	344	2.120	1936	479	3.234
1930	387	2.432	1937	478	2.731
1931	394	2.858	1938	517	2.680
1932	472	3.687	1939	1.251	2.098
1933	496	3.727			

Dałszy etap w historii Wypożyczalni obejmuje lata 1944—49. Sytuacja lokalowa i personalna taka jak przed wojną, tj. dzielenie sali zarem z Czytelnią i obsługa przez tych samych dyżurujących bibliotekarzy. Różnica jedynie w tym, że nie wyodrębniano godzin funkcjonowania Wypożyczalni dostosowując je całkowicie do czasu otwarcia Czytelni, czyli od 9 do 16-ej. Nie istniała jeszcze forma karty bibliotecznej. Czytelnik chcący wypożyczyć książkę do domu przedstawiał dyżurującemu bibliotekarzowi wypełniony rewers. Następnie dyrektor Biblioteki decydował, czy książka kwalifikuje się do wydania poza Bibliotekę, czy też trzeba korzystać z niej na miejscu. Należy tu nadmienić, że kryteria oceny były dość surowe. Czytelnik w zamian za wypożyczoną książkę pozostawiał swój dowód tożsamości. Fakt ten dowodzi, że wypożyczenia do domu były krótkoterminowe. Niewielka była również liczba wypożyczeń i wypożyczających. W zasadzie korzystano z książek w Czytelni.

Rok	Wypożycz. wol.	prac. nauk.	stud.	innym	Razem
1945	627	120	81	66	267
1946	677	116	340	53	509
1947	838	137	261	65	463
1948	838	139	260	73	472
1949	1.180	164	392	83	639

Na wzmiankę zasługuje tu fakt, że z miejscowych instytucji, która pierwsza po wojnie dokonywała wypożyczeń w Bibliotece KUL był Resort Rolnictwa i Reform Rolnych PKWN. Pismem z dnia 2 października 1944 r. zwrócił się on z prośbą o wypożyczenie Dziennika Urzędowego Ministerstwa Rolnictwa za lata 1928—39. Następnie 2 grudnia tegoż roku Dyrekcja Teatru Wojska Polskiego wypożyczyła komedie Aleksandra Fredry.

Otrzymanie jesienią 1949 r. nowego gmachu przy ul. Chopina 27 i objęcie w r. 1950 funkcji dyrektora przez o. Romualda Gustawa zapoczątkowało w dziejach Biblioteki KUL nowy, bogaty okres. Wypożyczalnia, jakkolwiek w dalszym ciągu złączona z Czytelnią, wobec zmienionych sytuacji i potrzeb coraz bardziej dążyła do samostnej działalności. Już na początku w nowej siedzibie powstaje zapowiedź przyszłej autonomii. W opracowanym schemacie organizacyjnym Biblioteki wyodrębniono przy Czytelni Referat Wypożyczalni Miejskowej i Międzybibliotecznej, którego prowadzenie powierzono mgr Krystynie Deptułowej. Na razie chodziło tu raczej o oddzielnego pracownika do zajęcia się sprawami Wypożyczalni

Międzybibliotecznej, która coraz bardziej się rozrastała, niemniej był to już pierwszy krok ku samodzielności. Choć przez 2 pierwsze lata Wypożyczalnia funkcjonuje nadal w Czytelni, zmienia się zdecydowanie cała procedura i dokumentacja wypożyczeń. Czytelnik chcący korzystać z książek poza Biblioteką jest rejestrowany w specjalnym zeszycie. Zaprowadzono deklarację i kartę czytelnika obowiązującą do dziś. Powstaje oddzielna kartoteka z kontami czytelników do przechowywania rewersów według kolejności numeracji kart. W tym czasie z Wypożyczalni mogli korzystać wszyscy bez ograniczeń. Obok pracowników naukowych i studentów uczelni wyższych wypożyczają do domu książki i inni mieszkańcy Lublina. Około 6% wszystkich korzystających stanowili uczniowie ostatnich klas szkół średnich, dla których już od r. 1949 w arkuszu statystycznym przeznaczono oddzielną rubrykę. Oprócz druków zwartych wypożyczano także i czasopisma. Szybko rośnie liczba czytelników oraz ilość wypożyczanych książek. Znamienne świadczą o tym cyfry. O ile w r. 1949 wypożyczono do domu 1.180 wol., to w r. 1950 już 3.143, a w 1951 — 10.031. Rozdzielenie Wypożyczalni od Czytelni stało się koniecznością. Dokonano tego 7. I. 1952 r. Wypożyczalnia staje się samodzielną agendą połączoną organizacyjnie z Działem Czytelnictwa, późniejszym Oddziałem Udostępniania. Przez pierwszy rok kierownik Czytelni jest w dalszym ciągu równocześnie kierownikiem Wypożyczalni, natomiast wszyscy przydzielani tu pracownicy od tej pory zajmują się już tylko sprawami wypożyczeń do domu i wypożyczeń międzybibliotecznych. Wprowadzony w życie w r. 1953 nowy regulamin Biblioteki obszernie traktuje o wszelkich sprawach dotyczących udostępniania. Regulaminem tym w zasadzie posługuje się wypożyczalnia do chwili obecnej, jedynie rewizji poddano paragraf dotyczący osób uprawnionych do korzystania z wypożyczeń do domu zawierając ich zakres. Kilkakrotnie zmieniały się również godziny otwarcia wypożyczalni, które starano się jak najbardziej dostosować do potrzeb czytelników.

Osobny lokal, własny pracownik i możliwość oparcia się na ścisłych normach regulaminowych — oto dla Wypożyczalni podstawy pełnej stabilizacji i szanse dalszego rozwoju. Jedyną słabą stroną pierwszych 10 z górą lat samoistnego bytu Wypożyczalni było niezbyt szczęśliwe usytuowanie zajmowanego pomieszczenia. Krzyżowały się w nim bowiem drogi: przejście do magazynów, magazyny — Czytelnia. Zachowanie ustalonych godzin wypożyczania stawało się właściwie fikcją. Czytelnicy wykorzystywali sytuację przychodząc o każdej porze. Okresowo rozwiązano problem lokalizując wypożyczalnię studencką w odrębnym, małym pomieszczeniu. Z czasem, w miarę postępującego procesu adaptacji gmachu dla potrzeb Biblioteki, uzyskano niezależny lokal, choć w dalszym ciągu stanowił on jedynie pomieszczenie tymczasowe. Dopiero w r. 1966 Wypożyczalnia przeniosła się na stałe do właściwego lokalu na parterze, przystosowanego zarówno do potrzeb Wypożyczalni Miejscowej jak i Międzybibliotecznej. Ostatni etap w historii Wypożyczalni, jakkolwiek charakteryzują go wyraźne tendencje do ścisłego przestrzegania wytycznych regulaminu i przeprowadzania coraz ostrzejszej selekcji w udostępnianiu zbiorów na zewnątrz, może poszczycić się znacznymi osiągnięciami zarówno co do ilości wypożyczonych woluminów, jak i co do liczby korzystających osób (tab. na str. 136).

WYPOŻYCZALNIA MIĘDZYBIBLIOTECZNA

W archiwaliach dotyczących okresu przedwojennego zachował się tekst ogłoszenia informującego, że zamówienia z obcych bibliotek realizuje osobiście kierowniczka Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, Emilia Szeligowska. Jeżeli kierownik biblioteki naukowej wykonujący szereg innych prac i obciążony odpowiedzialnością

Rok	wypoż. wol.	prac. nauk.	stud.	innym	razem	frekwencja
1950	3.143	243	1.906	168	2.317	wspólna z Czytelnią
1951	10.031	255	5.772	565	6.592	
1952	8.076	168	3.860	284	4.312	9.787
1953	7.718	280	3.876	657	4.813	11.951
1954	9.963	346	4.671	747	5.764	11.526
1955	10.673	325	5.122	1.008	6.455	11.302
1956	10.303	451	5.816	752	7.019	10.078
1957	11.960	464	6.259	980	7.703	12.215
1958	13.096	344	5.655	1.487	7.486	16.373
1959	13.901	380	6.058	1.445	7.883	17.013
1960	16.464	472	6.298	1.587	8.357	17.692
1961	15.259	522	6.470	1.290	8.282	15.077
1962	14.623	601	5.277	1.771	7.649	15.383
1963	13.271	416	4.545	1.296	6.257	14.515
1964	16.421	566	6.315	1.853	8.734	14.686
1965	16.070	681	5.322	2.242	8.245	15.437
1966	15.596	778	8.911	2.155	11.844	18.242
1967	19.419	893	8.640	2.122	11.655	17.948
1968	18.231	989	9.216	2.713	12.918	20.476
1969	11.439	917	6.876	766	8.559	16.557

za całość mógł jeszcze zajmować się sprawami wypożyczeń międzybibliotecznych to stąd wniosek, że należały one do rzadkości. Istotnie było ich bardzo mało, bo w latach 1922—1939 pożyczono zaledwie 447 dzieł z innych bibliotek co oznacza, że w przeciągu tych 18 lat sprowadzano rocznie ok. 25 książek. W tym samym okresie wysłano z Biblioteki KUL do innych bibliotek w kraju 39 dzieł. Te śmiesznie małe cyfry w zestawieniu z późniejszymi pozwalają przypuszczać, że akcja ta w skali ogólnopolskiej w okresie przedwojennym nie była jeszcze zbyt żywotna. Jej rozkwit przypada dopiero na lata powojenne, choć, jak w okresie przedwojennym, przez długie lata po drugiej wojnie światowej, bo aż do r. 1956, kosztami sprowadzania książek obciążało się wyłącznie czytelnika.

Rok	1946	1947	1948	1949
Sprowadzono z innych bibliotek	35	68	66	108
Wypożyczono do innych bibliotek	5	25	22	35

W latach tych Wypożyczalnia utrzymywała kontakty z 29-ma bibliotekami w kraju. Sprawami wypożyczeń międzybibliotecznych do czasu utworzenia osobnego referatu (r. 1949) zajmowali się pracownicy Biblioteki na zlecenie dyrektora.

Oddzielną kartę w rozwoju Wypożyczalni Międzybibliotecznej stanowią lata po r. 1950. Znamionuje je niezwykła dynamika, stały ilościowy wzrost wypożyczeń i rozszerzanie kontaktów z różnymi bibliotekami tak w kraju, jak i za granicą. Już na początku tego okresu opracowano specjalny regulamin, który pozwolił ustawić całość spraw dotyczących wypożyczeń na określonych zasadach. Wypożyczalnia usamodzielnia się też coraz bardziej w sensie strukturalnym. Dotychczas wszelka korespondencja w sprawach wypożyczeń prowadzona była przez Sekretariat Biblioteki i tam przechowywana. Od r. 1958 Wypożyczalnia sama załatwia całość korespondencji i u siebie też przechowuje wszystkie akta. Osobne zagadnienie stanowił

ogromny wzrost kontaktów zagranicznych. Wymagało to wprowadzenia specjalnej techniki wypożyczeń, a także opracowania we własnym zakresie całego szeregu pomocy, jak schematy obcojęzycznych pism i rewersów niedostępnych w sprzedaży.

A oto dane statystyczne obrazujące rozwój wypożyczeń krajowych i zagranicznych:

Rok	wysłano zamówień			otrzymano wol.				Razem
	krajo- wych	zagra- nicz.	razem	z kraju	z zagranicy		razem	
					bezpo- średnio	za pośr. Narod.		
1950	129	—	129	75	—	—	—	75
1951	218	10	228	162	10	—	10	172
1952	346	—	346	286	—	—	—	286
1953	605	23	628	221	13	—	13	234
1954	849	9	858	464	5	—	5	469
1955	819	13	832	409	4	3	7	416
1956	489	30	519	273	11	5	16	289
1957	443	65	508	278	36	2	38	310
1958	404	137	541	375	56	41	97	472
1959	474	102	576	345	69	18	87	432
1960	745	179	924	486	93	14	107	593
1961	564	135	699	499	94	1	95	594
1962	818	405	1.223	564	291	12	303	867
1963	625	287	912	443	237	4	241	684
1964	586	188	774	376	104	—	104	480
1965	488	222	710	338	146	—	146	484
1966	467	113	580	316	77	—	77	393
1967	427	63	490	352	50	—	50	402
1968	358	60	418	326	37	—	37	363
1969	296	105	401	310	58	—	58	368

Za pośrednictwem Biblioteki Narodowej sprowadzane były głównie książki z bibliotek amerykańskich, angielskich, francuskich i radzieckich.

W tym samym czasie z Biblioteki KUL wypożyczono woluminów:

Rok	bibl. kraj.	bibl. zagraniczne	Razem	Rok	bibl. kraj.	bibl. zagraniczne	Razem
1950	20	—	20	1960	593	8	601
1951	15	—	15	1961	584	13	597
1952	90	—	90	1962	564	2	566
1953	96	1	97	1963	471	—	471
1954	54	20	74	1964	701	6	709
1955	73	6	79	1965	781	38	819
1956	135	4	139	1966	719	32	751
1957	271	18	289	1967	777	8	785
1958	458	29	487	1968	760	40	800
1959	545	4	549	1969	942	7	949

Wzrost cyfr stanowi zazwyczaj miarę postępu. W takim wypadku pierwsze zestawienie — sprowadzanie książek bez analizy drugiego — wysyłanie książek do innych bibliotek mogłoby doprowadzić do refleksji raczej pesymistycznych. W pierwszej tabeli widoczny jest stały wzrost wypożyczeń do r. 1962, zarówno z bibliotek krajowych jak i zagranicznych, potem zaś następuje spadek cyfr. W tabeli drugiej cyfry wzrastają do końca. Zjawisko to należy rozpatrywać w konfrontacji z przyrostem liczbowym książek w Bibliotece KUL, na tle całej polityki gromadzenia zbiorów Biblioteki, jak również w zestawieniu ze statystyką rocznych wypożyczeń książek w Czytelnii i do domu. I wtedy dopiero można wyciągnąć właściwy wniosek, że z biegiem lat Biblioteka Uniwersytecka KUL staje się coraz bardziej samowystarczalna, że dysponuje w dużej mierze księgozbiorem na miarę potrzeb swoich czytelników. Konsekwentnie też wzrasta jej rola usługowa w odniesieniu do innych bibliotek. I można już dziś śmiało powiedzieć, że w tym kierunku pójdzie dalszy rozwój Wypożyczalni Międzybibliotecznej.

Niżej zamieszczony wykaz uwidacznia rodzaj i ilość bibliotek krajowych, pozostających z nami w stosunku wzajemnych lub jednostronnych kontaktów, w kolejnych następujących po sobie trzechleciach:

Rok	1950	1953	1956	1959	1962	1965	1968	1969
1. Bibl. uniwersyteckie i innych wyższych uczelni	10	13	10	31	19	29	21	27
2. Bibl. instytutów PAN	—	—	8	7	11	8	15	12
3. Inne bibl. naukowe	7	8	9	8	17	16	13	6
4. Bibl. instytutów kościelnych	1	6	12	14	24	21	5	18
5. Muzea i archiwa	1	1	3	4	7	7	8	8
6. Woj., powiat. i miejskie bibl. publiczne	5	2	8	15	11	43	59	66
7. Różne	—	1	1	6	2	10	8	4
Razem	24	31	51	85	91	134	129	143

Jak wynika z powyższego zestawienia, od r. 1965 datuje się znaczny wzrost ilości wojewódzkich, powiatowych i miejskich bibliotek publicznych kierujących zamówienia na książki do Wypożyczalni Międzybibliotecznej KUL. Odtąd zaczynają one zdecydowanie górować nad innymi bibliotekami krajowymi pozostającymi z nami w kontakcie. Ta sama sytuacja istnieje co do liczby wypożyczanych im książek. Dzięki temu docierają one do najodleglejszych zakątków kraju podnosząc w oczach społeczeństwa polskiego rangę i znaczenie Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, a przez nią i całej Uczelni.

W tych samych latach Wypożyczalnia utrzymywała bezpośrednie kontakty z bibliotekami następujących krajów:

Rok	1950	1953	1956	1959	1962	1965	1968	1969
1. Anglia	—	—	1	—	1	—	—	—
2. Austria	—	1	—	1	2	2	1	1
3. Belgia	—	—	—	2	2	3	—	2
4. Czechosłowacja	—	1	1	—	2	2	1	—
5. Dania	—	—	—	—	—	2	2	—
6. Francja	—	—	—	—	7	6	1	9
7. Hiszpania	—	—	—	—	—	1	1	1
8. Holandia	—	—	—	—	4	2	1	—

Rok	1950	1953	1956	1959	1962	1965	1968	1969
9. NRD	—	1	2	6	8	5	4	5
10. NRF	—	—	2	10	35	25	8	19
11. Norwegia	—	—	—	—	—	—	1	—
12. Szwajcaria	—	—	—	—	9	2	1	3
13. Szwecja	—	2	—	2	3	3	1	1
14. Węgry	—	—	—	—	—	1	—	—
15. Włochy	—	—	1	—	2	3	4	1
16. Związek Radziecki	—	—	—	—	—	—	1	1
17. USA	—	—	1	—	—	—	1	—
Razem	—	5	8	21	75	57	27	43

Łącznie, liczba bibliotek krajowych i zagranicznych przedstawia się następująco:

Rok	1950	1953	1956	1959	1962	1965	1968	1969
	24	36	59	106	166	191	156	186

Na zakończenie wypadu, dla całości pracy Sekcji i jej dokumentacji, podać wykaz osób pracujących w Wypożyczalni Miejscowej i Międzybibliotecznej od chwili usamodzielnienia się tej placówki.

Kierownicy:

mgr Jan Wiśliński	7.I.1952	—	6.I.1953
mgr Witold Nowodworski	7.I.1953	—	4.IV.1958
mgr Irena Suszyło p.o.	5.IV.1958	—	5.II.1959
	6.II.1959	—	1.X.1965
mgr Halina Szumił p.o.	2.X.1965	—	

Pracownicy:

mgr Alfreda Łuczyńska	7.I.1952	—	18.II.1952
Maria Matyjasek	19.II.1952	—	30.XI.1952
mgr Jadwiga Niedźwiecka	19.II.1952	—	30.XI.1952
mgr Bronisława Koszałka	1.XII.1953	—	9.III.1953
mgr Jan Dmochowski	10.III.1953	—	22.III.1953
mgr Bonifacja Jaworska	23.III.1953	—	11.IX.1956
mgr Krystyna Deptułowa	12.IX.1956	—	14.X.1957
mgr Irena Suszyło	15.X.1967	—	1.X.1965
mgr Krystyna Wołanowska	10.IV.1962	—	3.III.1963
mgr Helena Ziółek	4.III.1963	—	11.IX.1966
mgr Lucyna Górnicka	12.IX.1966	—	2.V.1967
mgr Janina Gryglewska	3.V.1967	—	31.VIII.1968
mgr Maria Szantyka	1.IX.1968	—	9.I.1969
mgr Maria Kruk	10.I.1969	—	19.III.1970
mgr Irena Suszyło	20.III.1970		(zastępstwo).